

Český Krumlov
Klášter Klarisek
Stropy s polychromovanými trámy
Základní vstupní restaurátorské posouzení stavu nálezů

*

Tomáš Rafl ak.mal.

2014

Český Krumlov

Klášter Klarisek

Polychromované trámy

Základní vstupní restaurátorské posouzení stavu nálezů

Ve dvou ramenech křížové chodby kláštera bylo v současné době odhaleno pod novějšími podhledy 24 polychromovaných stropních trámů (datovaných cca 1350).

Trámy jsou ve stavu těsně po odhalení, ještě se zbytky podbití a v různém stavu degradace a napadení.

Jde o výjimečný nález, který je třeba brát s nejvyšší mírou pozornosti, restaurátorského přístupu a náročnosti.

Jedná se o 24 trámů o průřezu cca 25x25cm a délce cca 330cm (z toho 6 trámů je poloviční délky – cca 160cm). Trámy jsou na spodních hranách okosené a jsou polychromované na spodních třech stranách velkými dekory typické gotické formy. Dekory jsou volně malované v páscech se střídavou barevností (zelená, červená).

Typ technologie malby, typ pojiva, možnou přítomnost podložních vrstev, a přesnější popis původního vzhledu malby, budou upřesněny v rámci základního restaurátorského a laboratorního průzkumu, a během praktických zkoušek.

Rozměry:

Počet trámů	24 ks
Plocha stran trámů s malbou	53m ²
Horní plochy trámů	17m ²
Hmotnost trámů	4.4m ³

Podle našeho názoru je autenticky zachované umístění jednotlivých trámů stejně cenné jako trámy samotné a je třeba tyto trámy ponechat zásadně na svém místě a ve své pozici. Otázka je, jak vyhodnotit například trám č. 12, který je podezděn a opticky se neuplatňuje, a co s pomocným trámem vedle trámu č. 16. (ponechat, vyjmout?). To však bude záležitostí dalších expertiz.

Zcela degradované trámy, napadené masivním způsobem dřevomorkou, budou vyjmuty a ošetřeny v atelieru a v laboratoři. (např. trám č. 18).

Podle našeho názoru však lze zachránit všechny trámy v plné míře, otázkou je pouze míra a náročnost zásahu a použitých technologií.

Při průzkumu a návrhu postupu prací bude třeba stanovit hodnocení jednotlivých trámů:

- 1) Podle stavu dřeva
- 2) Podle stavu malby – technický stav malby
- 3) Podle dochovanosti malby – míra celistvosti a intenzity

Budou vyhodnoceny všechny trámy podle kategorií: Příklad tabulky:

	I	II	III	IV
1)		x		
2)			x	
3)		x		

Trámy se budou zásadně restaurovat na místě, pouze v nejnútnejším případě bude nutno převést napadené rámy na ošetření do atelieru, nebo do laboratorního ošetření. Rozhodující bude zásadně stav dřeva.

Kategorie:

- I dobrý
- II hniloba, dřevokazný hmyz, mírná forma mechanického poškození
- III dtto jako II, uhníla zhlaví, mírné napadení dřevomorkou
- IV dtto jako III, + masívní napadení dřevomorkou ve finální fázi

Zásadně bude důležité pokračovat v průzkumu během první fáze čištění a sejmutí zbytků přibitých prken a zbytků stropu.

Z toho vyplyne :

Určení stavu jednotlivých trámů – stanovení kategorií

Stanovení míry intenzity potřebného restaurátorského zásahu – a) dřeva, b) malby

Stav, způsoby napadení:

- Mechanická poškození
 - Hmoty trámů
 - Povrchu trámů
 - Malby
- Zatékání
- Uhníla zhlaví
- Hniloba ve hmotě trámů
- Dřevokazný hmyz
- Houby
- Dřevomorka
- Zcela rozložená hmota v důsledku napadení dřevomorkou
- Rozlomená hmota trámů
- Zašpinění povrchu malby
- Zamaltování
- Setřená malba
- Odplavená malba
- Degradace malby – pigmentů
- Ztmavlé dřevo podkladu
- Odpadlá malba v místech bobtnání dřeva
- Narušení malby pod omítkou

Návrh postupu prací a základní přístup k problematice:

Poznámka: Aby nedošlo k možným poškozením trámů, ani malby, je třeba, aby od současné chvíle do příchodu restaurátorů na trámy a na přilehlé omítky nikdo nesahal, ani nic nečistil, neometal!!!, ani dále s ničím nemanipuloval, ani nesnímal přitlučená prkna, stropní konstrukce, ani neodstraňoval přízdívky atd. Při neodborné manipulaci by mohlo dojít ke značným škodám. Z téhož důvodu je nanejvýš žádoucí zajistit urychlený přístup restaurátora, aby práce na sanaci současného stavu začaly neprodleně.

Návrh postupu prací – fáze:

I. fáze

- 1) Fotodokumentace v současném stavu
- 2) První průzkum: Posouzení stavu trámů a malby v současném stavu – zkoušky stavu malby a dřeva
- 3) Návrh I. stupně na způsob snímání přibitých prken s důrazem na minimalizaci poškození trámů a malby
- 4) Vlastní proces sejmutí zbytků prken a mechanických nečistot a základní očištění nasucho
- 5) Sejmutí vzorků, laboratorní vyšetření, zkoušky čištění
- 6) Vyhodnocení stavu jednotlivých trámů a konkretizovaný restaurátorský záměr

II. Fáze

- a) Zajištění stavu dřeva
 - a. Ošetření proti
 - i. Hnilobě
 - ii. Dřevokaznému hmyzu
 - iii. Houbám
 - iv. Dřevomorce
 - b. Technologie: prostředky a způsoby budou použity podle reálného stavu trámů a malby a stanovené kategorie napadení (I, II, III, IV,)
 - i. Injektáž sanačních prostředků
 - ii. Plošná aplikace štětcem, postřikem
 - iii. Plynování
 - iv. Ozáření (transfer)
- b) Konsolidace masívně narušené hmoty dřeva
- c) Speciální technologie mechanického zpevnění narušených, nebo zlomených trámů
- d) Zajištění malby:
 - a. Prekonsolidace
 - b. Čištění povrchu malby
 - c. Konsolidace
 - d. Doplnění hmoty trámů (v nejnutnější míře)
 - e. Minimalizovaná barevná doplňující retuš

Předběžné vyhodnocení stavu trámů:

Popis:

- 1) Trám je na levé straně masívně napadený hnilobou až do rozpadu dřeva. Bude nutno tuto část hloubkově konsolidovat a statickou funkci zajistit vloženou protézou. Zřejmě bude možno tento zásah provést na místě, případně volit transfer do ateliéru restaurátora. Plocha malby kolem zhlaví je zacákána maltou. Zhlaví jsou zazděná s (druhotně) doplněnou maltou.
 - a. Malba téměř celistvá – kategorie A
 - b. Dřevo napadené – nutný zásah – kategorie C
 - c. Zásah zřejmě ?? na místě
- 2) Trám je v dobrém stavu. Ze spodní strany je dosud z pravé strany podbitý prknem. Plocha malby kolem zhlaví je zacákána maltou. Zhlaví jsou zazděná s (druhotně) doplněnou maltou.
 - a. Malba dobrá, celistvá – A
 - b. Dřevo dobré, bez napadení – A
 - c. Zásah na místě
- 3) Trám je v dobrém stavu. Plocha malby kolem zhlaví je zacákána maltou. Zhlaví jsou zazděná s (druhotně) doplněnou maltou.
 - a. Malba dobrá, celistvá – A
 - b. Dřevo dobré, bez napadení – A
 - c. Zásah na místě
- 4) Trám je v dobrém stavu. Ze spodní plochy je na levé straně přibité prkno. Plocha malby kolem zhlaví je zacákána maltou. Zhlaví jsou zazděná s (druhotně) doplněnou maltou.
 - a. Malba dobrá, celistvá – A
 - b. Dřevo dobré, bez napadení – A
 - c. Zásah na místě
- 5) Trám je v relativně dobrém stavu. Na pravé straně jsou otevřené plošky rozrušené dřevěné hmoty v důsledku napadení dřevokazným hmyzem. Plocha malby kolem zhlaví je zacákána maltou. Zhlaví jsou zazděná s (druhotně) doplněnou maltou.
 - a. Malba dobrá, celistvá – A
 - b. Dřevo dobré, napadení hmyzem – A (B)
 - c. Zásah na místě

- 6) Krátký trám na chodbě je dobrém stavu. Na spodní straně je přibité prkno. Plocha malby kolem zhlaví je zacákána maltou. Zhlaví jsou zazděná s (druhotně) doplněnou maltou.
- a. Malba dobrá, celistvá – A
 - b. Dřevo dobré, bez napadení – A
 - c. Zásah na místě
- 7) Krátký trám na chodbě je dobrém stavu. Na spodní straně a jedné šikmině je plocha trámu osekána, takže malba zde chybí. Plocha malby kolem zhlaví je zacákána maltou. Zhlaví jsou zazděná s (druhotně) doplněnou maltou.
- a. Malba dobrá, celistvá – A
 - b. Dřevo dobré, bez napadení – A
 - c. Zásah na místě
- 8) Krátký trám na chodbě je v mírně narušeném stavu. Dřevo zní dutě, možné vnitřní oslabení hmoty dřeva – hniloba?, ale na povrchu je dřevo pevné. Na spodní straně je plocha trámu částečně osekána, takže malba zde chybí. Plocha malby kolem zhlaví je zacákána maltou. Zhlaví jsou zazděná s (druhotně) doplněnou maltou.
- a. Malba dobrá, celistvá – A
 - b. Dřevo mírně narušené, avšak pevné – B
 - c. Zásah na místě
- 9) Krátký trám na chodbě je dobrém stavu. Na spodní straně je plocha trámu osekána, takže malba zde chybí. Plocha malby kolem zhlaví je zacákána maltou. Zhlaví jsou zazděná s (druhotně) doplněnou maltou.
- a. Malba dobrá, celistvá – A
 - b. Dřevo dobré, bez napadení – A
 - c. Zásah na místě
- 10) Krátký trám na chodbě je dobrém stavu. Na spodní straně je plocha trámu osekána, takže malba zde chybí. Plocha malby kolem zhlaví je zacákána maltou. Zhlaví jsou zazděná s (druhotně) doplněnou maltou.
- a. Malba dobrá, celistvá – A
 - b. Dřevo dobré, bez napadení – A
 - c. Zásah na místě

- 11) Krátký trám na chodbě je dobrém stavu. Na spodní straně je přibité prkno. Na prkně jsou zbytky suché houby. Zhlaví jsou zazděná s (druhotně) doplněnou maltou.
- a. Malba je částečně setřená – A- B-C
 - b. Dřevo dobré, bez napadení – A
 - c. Zásah na místě
- 12) Tento trám je zazděný jako koncový trám v důsledku barokní přestavby kvůli vloženému schodišti. Ze strany prostoru 3. je vidět bok trámu v celé délce, ze strany chodby je vidět bok v rozměru chodby. Spodní plocha leží na zdivu. Ze strany chodby je trám masívně napadený houbou, která je v současné době suchá. Dřevo je měkké, vyžilé, zteřelé. Pod vrstvou houby jsou ze strany chodby zbytky malby. Ze strany prostoru 3. jsou na boku trámu zbytky malby.
- a. Malba – setřené zbytky malby, částečně pod suchou houbou – C-D
 - b. Dřevo napadené houbou, vyžilé – C-D
 - c. Zásah na místě (?)
- 13) Trám je v havarijním stavu, masívně napadený hnilobou, i houbou, zvláště na pravé straně. Trám je zlomený v oblasti destrukce dřeva, v minulosti zesílený fošnou přibitou ze strany. V současné chvíli je vypodložený stavební stojkou. Na povrchu jsou zbytky malby, která je i pod hmotou suché houby. Trám je nutno transferovat do restaurátorského atelieru, kde bude možno provést desinfekci, konsolidaci a vyvločkování pomocnou vynášecí konstrukcí – (dřevěnou?) protézou.
- a. Malba – setřené zbytky malby, částečně pod suchou houbou – C-D
 - b. Dřevo napadené houbou, vyžilé – C-D
 - c. Transfer, pomocná konstrukce, maximální zásah
- 14) Trám je v havarijním stavu, masívně napadený hnilobou, i houbou, zvláště na pravé straně. Trám je zlomený v oblasti destrukce dřeva, v minulosti zesílený fošnou přibitou ze strany. V současné chvíli je vypodložený stavební stojkou. Na povrchu jsou zbytky malby, která je i pod hmotou suché houby. Na levé straně je část malby dobrém stavu. Trám je nutno transferovat do restaurátorského atelieru, kde bude možno provést desinfekci, konsolidaci a vyvločkování pomocnou vynášecí konstrukcí – (dřevěnou?) protézou.
- a. Malba – setřené zbytky malby, částečně pod suchou houbou – C-D
 - b. Dřevo napadené houbou, vyžilé – C-D
 - c. Transfer, pomocná konstrukce, maximální zásah

15) Trám je v dobrém stavu. Shora jsou zbytky suché houby. Plocha malby kolem zhlaví je zacákána maltou. Zhlaví jsou zazděná s (druhotně) doplněnou maltou.

- a. Malba dobrá, celistvá – A
- b. Dřevo dobré, bez napadení – A-B
- c. Zásah na místě

16) Trám je v havarijním stavu. Na pravé straně je masívně napadený hnilobou a houbou v důsledku zatékání. Již v minulosti byl posílen vedlejším přiloženým trámem, který je ovšem napaden houbou také až ke ztrátě statické funkce. Ze spodní strany je na původním trámu osekáná plocha malby. Zbytky malby jsou vidět na boku trámu, zvláště na levé straně, kde je malba v relativně dobrém stavu. Trám bude nutno transferovat do ateliéru restaurátora, kde bude možno provést desinfekci, konsolidaci a vyvločkování pomocnou vynášecí konstrukcí – (dřevěnou?) protézou.

- a. Malba – setřené zbytky malby, částečně pod suchou houbou – C-D
- b. Dřevo napadené houbou, vyžilé – C-D
- c. Transfer, pomocná konstrukce, maximální zásah

17) Trám v prostoru č. 4 je celý pokryt vrstvou suché houby. Houby jsou zde různého druhu(?). Pod nánosem zbytků suchých hub jsou vidět zbytky malby. Dřevo je hloubkově oslabené, napadené a praská. Jsou možné varianty zásahu a vložení protézy na místě, nebo maximální zásah v restaurátorském ateliéru.

- a. Malba – setřené zbytky malby, částečně pod suchou houbou – B-C-D
- b. Dřevo napadené houbou, vyžilé – C
- c. Transfer, pomocná konstrukce, maximální zásah

18) Trám je v havarijním stavu, masívně napadený hnilobou, i houbou, zvláště na pravé straně. Trám je zde doslova obalený houbou, která může být ještě aktivní. Trám je zlomený v oblasti destrukce dřeva. V současné chvíli je vypodložený stavební stojkou. Na levé straně je malba v dobrém stavu a dřevo trámu je zde na pohled celistvé. Zbytky malby jsou vidět i pod hmotou nánosů houby. Na levé straně je však část malby dobrém stavu. Trám je nutno transferovat do restaurátorského ateliéru, kde bude možno provést desinfekci, konsolidaci a vyvločkování pomocnou vynášecí konstrukcí – (dřevěnou?) protézou.

- a. Malba – setřené zbytky malby, částečně pod suchou houbou –A-B-C-D
- b. Dřevo napadené houbou, vyžilé –A-B-C-D
- c. Transfer, pomocná konstrukce, maximální zásah

19) Trám je, podobně jako 18, vpravo napadený houbou, která je evidentně ještě vlhká a aktivní. Pod houbou je malba, která ovšem se s houbou stírá. Na straně je malba dobrá, kvalitní. Přes napadení houbou se však trám jeví ve hmotě dřeva jako pevný.

- a. Malba –A-D
- b. Dřevo napadené houbou – A-B (C?)
- c. Zásah (zřejmě) na místě (?)

20) Trám z prostoru 5. Je podbitý prknem. Dřevo je částečně vyžilé, měkké, ztrouchnivělé, napadené hmyzem. Nejsou zde viditelné stopy napadení houbou. Dřevo je vyžilé hlavně na levé straně, kde jsou vidět odhalené plošky napadeného hmyzem. Bude nutno provést masivní konsolidaci a je možné uvažovat o vložené protéze. Malba je dobrá, celistvá. V okolí zhlaví je povrch zacákán maltou.

- a. Malba dobrá, celistvá – A
- b. Dřevo částečně vyžilé, napadené hmyzem, (protéza?) – B-C
- c. Zásah na místě

21) Trám je v dobrém stavu. Ze spodní strany je podbitý prknem. Plocha malby kolem zhlaví je zacákána maltou. Zhlaví jsou zazděná s (druhotně) doplněnou maltou.

- a. Malba dobrá, celistvá – A
- b. Dřevo dobré, bez napadení – A
- c. Zásah na místě

22) Trám je v dobrém stavu. Ze spodní strany je osekán povrch a malba zde chybí. Plocha malby kolem zhlaví je zacákána maltou. Zhlaví jsou zazděná s (druhotně) doplněnou maltou.

- a. Malba dobrá, celistvá, z pravé strany spodní plochy chybí. – A
- b. Dřevo dobré (stopy hmyzu) – A (B)
- c. Zásah na místě

23) Trám je narušený. Dřevo zní místy dutě, je částečně vyžilé, zhlaví vpravo je napadené hnilobou. Jsou zde známky napadení hmyzem. Malba je však dobrá, celistvá. Plocha malby kolem zhlaví je zacákána maltou. Zhlaví jsou zazděná s (druhotně) doplněnou maltou.

- a. Malba dobrá, celistvá – A
- b. Dřevo narušené, hniloba, hmyz – B-C
- c. Zásah na místě

24) Trám je narušený. Zhlaví vpravo je napadené hnilobou (houbou?) a je masívně destruované. Jsou zde známky napadení hmyzem. Bude třeba trám posílit protézou. Zásah může být proveden na místě. Malba je však dobrá, celistvá. Plocha malby kolem zhlaví je zacákána maltou. Zhlaví jsou zazděná s (druhotně) doplněnou maltou.

- a. Malba dobrá, celistvá – A
- b. Dřevo narušené, hniloba, (houba?) hmyz – B-C
- c. Zásah na místě

Další přesnější doplnění informací o stavu trámů, malby a navrženým postupům potřebné sanace bude možno učinit v souvislosti a během podrobného následného průzkumu spojeného již s částečným očištěním referenčních vzorků a se zkouškami technologií. V průběhu této fáze průzkumu bude pořízena i celistvá podrobná fotodokumentace a zaměření jednotlivých artefaktů.

V Praze 26.11.2014

Tomáš Rafl ak.mal

Mgr. Jakub Rafl akad. soch. a rest.

Vratislavova 17, Praha 2, 128 00